

ULUSLARARASI  
KERBELA  
ve  
Hz. HÜSEYİN  
SEMPOZYUM  
BİLDİRİLERİ

Yayına Hazırlayan  
Gülağ Öz

Ankara 2016

**KADI BURHANEDDİN DİVANI'NDA  
SEVGİLİ İMGESİ YÖNÜNDEN HZ. HÜSEYİN  
VE HZ. HASAN**

**THE METAPHORS OF LASSİE RELATIVE TO HUSSEİN  
AND HASAN AT THE DİVAN OF KADI BURHANEDDİN**

**Prof. Dr. Çetin DERDİYOK\***

**Özet**

Klasik edebiyatımızda sevgili daha çok Hz. Yusuf şeklinde tasavvur edilir. Zaman zaman Hz. İsa'ya, Hz. Süleyman ve Hızır'a da benzetilir. Şii kültürüne sahip şairlerin divanlarında Hz. Hüseyin ile ilgili benzetmeler de görülüyor. Bu çalışmada Kadı Burhaneddin Divanı'nda Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ın her birinin adlarının 9 kez geçtiği 12 beyit ile Kerbelâ olayının anlatıldığı bir beyit de incelemeye alınarak toplam 13 beyit incelenmiştir.

İnceleme sonucu 9 beyitin 6'sında sevgilinin dudağının kırmızılığının, Kerbelâ'da kanlı bir biçimde oklanarak, başı kesilerek öldürülen Hz. Hüseyin'in kanına benzetildiği, diğer beyitlerde ise Hz. Hüseyin'in yiğitliği ve güzelliğiyle ilgili benzetmelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hz. Hasan'ın ise daha çok yüz, göz ve huy güzelliğiyle ilgili benzetmelerde işlendiği görülmüştür.

**Anahtar Kelimeler:** Kadı Burhaneddin, Divan, Kerbelâ, Hasan, Hüseyin, Sevgili, İmge.

**Abstract**

At the classic literature lassie is conceived as Yusuf. Sometimes the lassie is also compared to Jesus, Solomon, Khidr. Poets who live in Shiite culture there are metaphors about Hussein in their divans. In this study, metaphors about Hussein and Hasan at the divan of Kadı Burhaneddin were reviewed.

---

\* Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

(cderdiyok@cu.edu.tr)

One verse which isn't contain the name of Hussein or Hasan is reviewed but this verse relative to them. Consequently, in this study 13 verse are reviewed. 12 verse which we determined Hussein and Hasan are passing at nine place.

The results of review, we determined that the redness of lassie's lip's compare to Hussein's blood who were killed with cut of his head at 6 verse of 9 verse. It was determined that there are metaphors about Hussein's heroism and beauty at the other verses.

It was seemed that Hasan's name which used at the metaphors about beauty of face, eye and humour.

**Key words:** Kadı Burhaneddin, Divan, Karbala, Hasan, Hussein lassie, image.

## **Giriş**

Klasik edebiyatımızda sevgilinin daha çok Hz. Yusuf şeklinde tasavvur edildiği görülür. Bununla ilgili yüzlerce beyit vardır. Sevgili zaman zaman Hz. İsa'ya benzetilir. Hz. Süleyman ve Hızır aleyhisselama benzetildiği de olur. Bu konuda Harun Tolasa'nın Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası ve Nejat Sefercioğlu'nun Nev'i Divanı'nın Tahlili adlı çalışmalarına bakılabilir. (Tolasa 2001: 153, 154; Sefercioğlu 1990: 125, 126) Her şairde olmasa da tasavvuf ve bilhassa Şiilik kültürüne sahip şairlerin divanlarında tespit ettiğimiz Hz. Hüseyin ile ilgili benzetmeler de görülüyor. Burada Kadı Burhaneddin Divanı'nda Hz. Hüseyin ve Hasan ile ilgili benzetmeler ve imgeleri incelemeye çalışacağız.

Klasik şiirimizde sevgilinin kalıplaşmış olduğu düşünülen bir imajı vardır. Buna göre sevgilinin yüzü gül, gül bahçesi; ağzı gül, gül goncası; dudakları lal, mey-i erguvan; dişleri inci; benleri misktir. Gerçi Namık Kemal, Mukaddime-i Celâl'de "Boyu serviden uzun beli kıldan ince ağzı zerreden ufak, kılıç kaşlı, kargı kirpikli, geyik gözlü, yılan saçlı maşukalarla mâlamâl göreceğinden kendini dîvler, gulyabaniler âleminde zanneder." (Namık Kemal 1300: 7; Aydoğan 2010: 197) diyerek divan şiirindeki sevgili tasvirini eleştirir. Hatta Atilla Özkırmılı'nın Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde Abdülbaki Gölpinarlı'nın bu tasvire dayanarak çizdiği bir karikatür bulunmaktadır. (Özkırmılı, 1987: 387).

Ömer Faruk Akün de "Divan Edebiyatı" maddesinde "Divan Şiirindeki Sevgilinin Prototipi Olarak Orta Asya Türk Fizyonomisi ve Türk Gulâmları" alt başlığında doğu ve batı kaynaklarından yararlanarak sevgilinin savaşçı Orta Asyalı Türk gençlerinin imajından doğduğu bilgisini verir. Akün, Orta Asyalı gençlerin, Araplara göre daha ak tenli olduğunu belirterek, ince uzun yapıları, miğferin altından görünen güneşe ve aya benzeyen yüzleri, kılıç, mızrak, ok ve yaylarıyla kan dökücü sevgili resmini verdiklerini belirtir. (Akün 1994: 416).

Bu bağlamda Kadı Burhaneddin Divanı'nda rastladığımız ve uzun bir zamandan beri zihnimizi meşgul eden Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'la ilgili daha çok benzetmeye dayalı imgeleri bu sempozyum vesilesiyle incelemeyi planladık. Kadı Burhaneddin Divanını taradığımızda Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan adlarının her birinin 9 kez geçtiği 12 beyit tespit ettik. Bir beyitte de Hz. Hüseyin'in yiğitliği anlatılıyordu, fakat adı geçmiyordu. Bu beyiti de incelemeye dahil ettik.

### İnceleme

İnceleme kısmında beyitler, önce nesre sonra günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Daha sonra da beyitlerde yer alan sözler, söz öbekleri, deyimler, kavramlar kaynak gösterilerek açıklanmaya, sevgiliyle ilgili benzetmeler, imgeler tespit edilip incelenmeye çalışılmıştır.

1

Şî'a ehlinden degülem lîk vardur bu kadar

Hüseynî la'lün için ahıduram Ca'ferî

K. Burhaneddin G 9/5; Tıpkıbasım s. 6.

Şî'a ehlinden degülem lîk bu kadar vardur ki Hüseynî la'lün için Ca'ferî ahıduram.

Şîi değilim fakat Hüseyin'e benzeyen dudağın için Ca'fer gibi yaş akıtırım.

Şî'a, Arapça "yardımcılar" anlamına gelen fakat daha çok sünniligin dışındaki Alevilik ve Şiilik için kullanılan dinî bir terimdir. Şair, ilk dizede Şîi olmadığını, fakat Caferiler gibi yas tuttuğunu, dövünüp acı ve ıstırap çektiğini anlatıyor.

"Hüseynî" sözcüğü de "Hüseyin'e benzer, Hüseyin gibi" anlamına gelmekle birlikte TDK Sözlüğünde "Klasik Türk müziğinde düğâh perdesinde karar kılan bir makam" ve "mi notası" olarak tanımlanıyor. Fakat beyitte "*Hüseynî la'l*" sözleriyle sevgilinin kırmızı renkli lal taşına benzeyen dudağı kastediliyor. Lal, daha çok Bedahşan şehrinde çıktığı bilinen kırmızı renkli, değerli bir taştır; renginden ötürü klasik Türk şiirinde sevgilinin dudağı lal taşına benzetilir. Necâtî Bey Divanı'nda da lal sözcüğünün "La'l, la'l-i nâb, la'l-i ter, mezzâ'-ı la'l, la'lîn, nigîn-i la'l" şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir. (Çavuşoğlu, 1971: 166-171)

Hız. Hüseyin'in kanlı bir şekilde öldürüldüğü düşünülürse sevgilinin dudağının neden Hız. Hüseyin'e benzetildiği daha kolay anlaşılır. Fığlalı, TDV İslâm Ansiklopedisi'nde (10 Muharrem 61/10 Ekim 680) tarihinde meydana gelen olayda Hız. Hüseyin'in ölümünü şu şekilde veriyor: "Hız. Hüseyin'e Şemir b. Zülcevşen'in emriyle her taraftan hücum edildi. Sinân b. Enes en-Nehaî önce bir harbe saplayıp onu yere düşürdü, sonra da atından inerek saçlarını ve daha sonra başını kesti; oradakiler de cesedini soyup her şeyini,

ardından da çadırları yağmaladılar.” (Fuğlalı 1988: 520). Bu sözlerden Hz. Hüseyin’in son derece vahşi ve kanlı bir biçimde öldürüldüğü anlaşıyor. Hatta oğlu Ali Ekber de öldürülüyor. Ali Zeynelabidin’in öldürülmesine ise Ömer b. Sa’d engel oluyor. (Fuğlalı 1988: 520).

“*Hüseyinî la’l*” terki bindeki “*Hüseyin*” sözcüğüne “Hüseyin’e beñzer, Hüseyin gibi” anlamı daha uygun düşmektedir. Burada sevgilinin dudağının kırmızılığı, lal taşıyla birlikte Hz. Hüseyin’in kanına benzetilerek anlatılıyor.

Caferü’s-Sâdık “İsnââşeriyye’nin altıncı, İsmâiliyye’nin beşinci imamı, Ca’ferî fikhının kurucusu” dur. (Öz 1993: 1). Ca’ferî sözcüğü de İmâm Cafer yolundan gidenlerin oluşturduğu mezhebe ve bu mezhebe bağlı olanlara verilen addır. “Hüseyinî la’lün için Ca’ferî ahıduram” sözü de Caferilerin yas törenlerini ve bu törenlerde döktükleri gözyaşını hatıra getirmektedir.

Mustafa İsen, “Mersiye, Türk Edebiyatı” maddesinde klasik Türk edebiyatında ilk mersiyelerin daha çok din ve devlet büyükleri için bilhassa Kerbelâ’da şehit edilen Hz. Hüseyin için yazıldığını bildiriyor. (İsen, 2004: 218, 219). Nuri Özcan da “Mersiye, Mûsikî” maddesinde edebiyatımızda en eski Kerbelâ mersiyelerinin Âşık Yûnus ve Yazıcıoğlu Mehmed tarafından yazılmış olduğunu, geçmişten bugüne besteli bir şekilde okunduğunu yazıyor. (Özcan 2004: 219)

“Ca’ferî ahıduram” sözleri, önce de belirttiğimiz gibi Şii-Caferilerin yas törenlerindeki ağlama derecesini göstermektedir. Yine Nuri Özcan’ın verdiği bilgiye göre, yas törenleri ilk defa Irak Büveyhileri zamanında, Muizzüddevlâ’nın emriyle Hicri 10 Muharrem 345’te Miladi 8 Şubat 963 yılında Bağdat’ta yapılmıştır. Sonra İran’da ve Şii inancın yaygın olduğu yerlerde gelenekselleşmiştir. Muharrem ayının ilk on günü veya bütün Muharrem ayı yas törenleriyle geçmeye başlamıştır. (Özcan 2004: 219)

2

Ben Hüseyinî cân virürem görelî vech-i Hasen

Gör ne düzmişdür yaşum bu yüzde zerr-i Ca’ferî<sup>1</sup>

K. Burhaneddin G 18/2; Tıpkıbasım s. 10.

Ben vech-i hasen görelî Hüseyinî cân virürem; yaşum, bu yüzde zerr-i Ca’ferî “ne düzmişdür” gör.

Ben güzel yüzünü gördüğüm den beri Hz. Hüseyin gibi canımı veririm; ağlamaktan gözyaşlarım, “Nasıl Hz. Ca’fer’in altınlarına dönmüştür” “Nasıl kan gibi kırmızı olmuştur” gör.

---

<sup>1</sup> Tıpkı basımda “vech” ve “zer” sözcüklerinin sonunda “ye” harfi bulunmaktadır. Ergin’in “vech-i hasen” ve “zerr-i Ca’ferî” şeklinde okuduğu tamlamalar, “vechi hasen” ve “zeri Ca’ferî” şeklinde de düşünülebilir.

Beyitte “vech-i hasen” tamlamasında “hasen” sözcüğü, hem sevgilinin yüzünün güzelliği hem de Hz. Hasan’ı hatırlatacak şekilde kullanılmıştır. Fakat “yüz güzelliği” anlamı daha belirgindir. Burada Hz. Hüseyin’in yüz güzelliği hasan sözcüğüyle anlatılmıştır. Bu yüz o kadar güzeldir ki âşık, bu güzel yüzü gördüğünden beri onsuz yaşayamayacağını düşünmektedir. Âşık, sevgili uğrunda canını Hz. Hüseyin gibi vereceğini söyleyerek aşkının şiddetini de anlatıyor.

Beyitte âşığın sevdiği uğruna kendi canını feda etmesi, Hz. Hüseyin’in korkusuzca ölüme meydan okuması ve yiğitçe ölmesine benzetiliyor. Şair, aynı zamanda “yaşum, bu yüzde zerr-i Ca’ferî ne düzmişdür gör” sözleriyle Caferi altını gibi gözyaşı döktüğünü, yani çok ağladığını belirtiyor. Halk arasında altına koyu sarı renginden ötürü kızıl dendığını de biliyoruz. Şair, abartılı bir biçimde kanlı gözyaşını altına benzetmiştir, yani “zerr-i Ca’ferî” sözleriyle kanlı gözyaşı kastedilmiştir.

“zerr-i Ca’ferî” terkibi, Abbasiler döneminin adına altın para bastırılan, şair ve ediplere değer veren, onları koruyup kollayan ünlü devlet adamı Ca’fer bin Yahya’yı da hatıra getirmektedir. (Yıldız 1993: 4).

3

Şol kişi gerek ki ikdâm eyleye bu ‘ışka ki

Sol elinde başı ola sağ elinde hançeri

K. Burhaneddin G 18/6; Tıpkıbasım s. 10.

Şol kişi gerek ki bu ‘ışka ikdâm eyleye ki sağ elinde hançeri sol elinde başı ola.

Bu aşka baş koyup kendini feda edecek kişinin sağ elinde hançeri, sol elinde başı olmalı. Yani bu aşkı sürdüren ölmeyi önceden kabul etmeli.

“Bu ‘ışka ikdâm eylemek” sözleri, “bu aşk için çalışıp didinmek, kendini bu yola adanmak” anlamlarına gelir. Burada tasavvufi bir anlam vardır. Tasavvufta amaç, ölmeden önce ölüp nefsinin ortadan kaldırarak o ilahi sevgiliye ulaşmaktır. Bu, ancak nefsin ölümüyle gerçekleşebilir. Şair burada “seven kimsenin sağ elinde hançeri, sol elinde kendi başı olmalı” diyerek Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehit edilmesini tasavvur ediyor. (Arslan, Mehmet-Mehtap Erdoğan 2009: 24-32). İlahi varlığa ulaşmak için Hz. Hüseyin gibi ölmek gerektiğini söylüyor. Şair, burada aynı zamanda âşığın tanımını yapmıştır. Âşık, sevdiği uğruna canını verecek olan kimsedir. Beyitte Hz. Hüseyin’in adı geçmemektedir, fakat tasvirden Hz. Hüseyin’in katledilme sahnesi zihnimize canlanıyor. (TDEA 1985/VI: 126) Tarihî kaynaklarda, maktellerde, hatta taziye metinlerinde Hz. Hüseyin elde kılıcı savaşıırken ve başı kesilmiş olarak tasvir edilir. Bu beyitte de Hz. Hüseyin’in katlinin tasvir edildiği açıktır. (TDEA 1985/VIII: 287)

Kadı Burhaneddin, beyitte Hz. Hüseyin'in adını belirtmeden bize onu anımsatarak hem bir benzetme hem de telmih sanatı yapmıştır.

4

Gözün Hasen ü la'l-i lebün oldu Hüseyinî

Gözlerüm olur Ca'fer-i Tayyâr bu gice

K. Burhaneddin G 43/4; Tıpkıbasım s. 22.

Gözün Hasen ü la'l-i lebün Hüseyinî oldu; bu gice gözlerüm Ca'fer-i Tayyâr olur.

Senin gözün Hz. Hasan'a dudağın Hz. Hüseyin'e benzedi. Benim gözlerim de Ca'fer-i Tayyâr oldu.

Bu beyitte "Hasan" sözcüğü, sevgilinin gözü için iki anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Birincisi "güzel", ikincisi "Hz. Hasan" anlamındadır. Hatta Hz. Hasan'ın zehirlenmesi olayına telmih vardır. Eski şiirimizde sevgilinin gözü, daima sarhoş olarak tasvir edilir. Hatta sarhoşun gözü sağa veya sola kaydığı için baygın bakış olarak da anlatılır. Bu vesileyle nergise de benzetilir. Kendisinden geçmiş, bayılmış veya zehirlenmiş kimselerin de gözleri kayar. Hz. Hasan da zehirlenerek öldürülmüş olduğundan sevgilinin baygın, sarhoş edici güzellikteki gözü, Hz. Hasan'ın gözüne benzetilerek anlatılıyor.

Yine sevgilinin lal taşına benzeyen dudağının kırmızılığı, Kerbelâ'da kanlı bir biçimde oklandıktan sonra başı kesilerek öldürülen Hz. Hüseyin'e benzetiliyor. Böylece sevgilinin dudağının ne kadar kırmızı olduğu vurgulanıyor.

Ca'fer-i Tayyâr'ın asıl adı Câfer bin Ebû Tâlib'dir. Hz. Ali'nin ağabeyidir. Mu'te savaşında iki elini kaybetmesine rağmen sancağı, düşmana kaptırmamak için bir rivayete göre dişlerinin, bir başka rivayete göre pazılarının arasına sıkıştırarak taşımıştır. Hz. Peygamber, bu nedenle Allah'ın ona iki kanat verdiğini ve cennet göğünde uçtuğunu bildirmiştir. Câfer bin Ebû Tâlib'e bunun için Arapça "uçan" anlamına gelen "tayyâr" ve "iki kanatlı anlamına gelen "zülcenâheyn" lakapları da verilmiştir. (Şahinoğlu 1977: II/4)

Şair, "Bu gice gözlerüm Ca'fer-i Tayyâr olur" sözleriyle baygın gözler ve kan kırmızı dudaklar karşısında kanlı gözyaşları döktüğünü anlatmak istiyor. Daha önce belirtildiği gibi Ca'fer-i Tayyâr, savaşta kolları kesilerek kanlı bir biçimde öldürülmüştür. Şair, bu nedenle gözlerini her yanından kırmızı kanlar akan Ca'fer-i Tayyâr'a benzetiyor.

Ayrıca divandaki 979 ve 582 numaralı gazellerin 5. beyitlerinde, 892'nin 4. ve 1305'in 2. beyitinde Ca'fer-i Tayyâr gözyaşıyla birlikte anılıyor. Bu beyitlerden de "gözlerin Ca'fer-i Tayyâr olması"nı gözyaşı dökmek, ağlamak olarak düşünebiliriz.

Bu benzetmenin kaynaklarından biri de büyük ihtimalle Caferilerin taziye törenlerinde yas tutup, gözyaşı dökmeleridir. (TDEA 1985/VIII: 287)

5

Bu ‘alî ‘ışkunla iy yüzi hasen  
Şol hüseyinî leblerün olsun esen

K. Burhaneddin G 114/1; Tıpkıbasım s. 50.

İy yüzi hasen! Bu ‘alî ‘ışkunla şol hüseyinî leblerün esen olsun.

Ey güzel yüzlü sevgili! Yüzü Hz. Hasan’a benzeyen sevgili! Bu yüce aşkınla Hz. Hüseyin’e benzeyen dudakların sağ olsun, var olsun.

Hasen sözcüğü ikinci beyitte de geçmişti. Hasen Arapça’da “Güzel yüzlü ve güzel olmak” anlamlarında kullanılır. Hüseyin sözcüğü de aynı sözcükten türemiştir. “Küçük güzel, güzelsik” anlamlarına gelir. Beyitteki “İy yüzi hasen!” sözlerinden güzel yüzlü sevgiliye seslenildiğini anlıyoruz, bununla birlikte Hasen sözcüğü, Hz. Hasan’ı da çağrıştırmaktadır. Nitekim beyitte "Ali, Hasan, Hüseyin" sözcüklerinin bir arada kullanıldığını görüyoruz. Yani bu sözcükler hem asıl anlamlarında hem mecaz anlamlarında kullanılarak Kadı Burhaneddin tarafından telmih ve teşbih yapılmıştır.

“Şol hüseyinî leblerün” sözleriyle de sevgilinin dudağının kırmızılığı, kanlı bir biçimde öldürülen Hz. Hüseyin’e benzetilerek anlatılmıştır.

“Bu ‘alî ‘ışkunla” sözlerinde “‘alî” sözcüğü hem yüce hem de Hz. Ali’yi düşündürecek şekilde kullanılmıştır. Birincisinde aşkın büyüklüğünü ikincisinde Hz. Peygamber’in amcasının oğlu ve damadı, Hz. Hasan ile Hüseyin’in babası, dördüncü halife Hz. Ali kastedilmiştir. Ayrıca “Bu ‘alî” sözü ‘Ali’nin babası anlamını da çağrıştıyor.

6

Dil Hüseyin’e çü cânı virdi Hasen  
Borcı kalmaz ‘Aliyile ‘Ömer’e

K. Burhaneddin G 140/5; Tıpkıbasım s. 62.

Dil, Hüseyin’e çü cânı Hasen virdi; Ali’yile ‘Ömer’e borcu kalmaz.

Gönül, Hz. Hüseyin’e canını hoş bir şekilde verdi, bu nedenle Hz. Ali ve Ömer’e borcu kalmamıştır.

Aslında bu beyitte de aşkın derecesi anlatılmaktadır. İnsana benzetilen gönül, sevdiği için canını kolayca ve güzelce vermiştir. Ayrıca sevgilinin Hüseyin’e benzetildiğini görüyoruz. Burada sevgili imgesi olarak Hz. Hüseyin’in kullanıldığı ortadadır. Klasik şiirimizde sevgilinin güzelliği Hz. Yusuf’a benzetilirken burada Hz. Hüseyin’in kullanılması kayda değerdir.



Mustafa Fayda'nın Ebu Yusuf'tan naklen bildirdiğine göre Hz. Ömer, halifeliği sırasında adil olmağa çok dikkat etmiş ve adaletiyle tanınmıştır. Bunda Hz. Ebu Bekir'in yanında yetişmiş olmasının ve Hz. Ali'nin tavsiyelerine uymasının büyük rolü olmuştur. (Fayda 2007: 47) Bu bilgilerden Hz. Ali ile Ömer'in adalete büyük önem verdikleri anlaşıyor. Kaynaklarda halife olmalarına rağmen Beytülmâl'dan ihtiyaçları dışında bir şey almadıkları belirtiliyor. (Fayda 2007: 54).

“Ali'yile ‘Ömer’e borcu kalmaz” sözleri gönlün, halifelik görevinde bulunan ve adaletleriyle tanınan Ali ve Ömer’e olan borçlarını, bir bakıma topluma bir borçları varsa bunu da, canını vererek ödediğini belirtiyor.

7

İy seyyid-i hûbân lebün gösder Hüseyinî olalum

Şunu ki isderler kamu söyle ki sende bulalum

K. Burhaneddin G 515/1; Tıpkıbasım s. 229.

İy seyyid-i hûbân! Lebün gösder; Hüseyinî olalum; kamu şunu ki isderler; söyle ki sende bulalum.

Ey güzeller sultanı! Dudağını göster, biz de Hz. Hüseyin'in yolundan gidenlerden olalım. Herkesin istediği sendedir.

“lebün gösder Hüseyinî olalum” sözleriyle dudakların yine Hz. Hüseyin'i çağrıştırdığı görülüyor.

Arapça “Seyyid” sözcüğü, "sahip, efendi" anlamına gelir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in soyundan olan, bilhassa Hz. Hüseyin'den devam eden soya “seyyid” denir. Mustafa Sabri Küçükaşcı, Kalkaşendî'den naklen Miladi 969 yılından başlayarak Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere şerif, Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere seyyid denildiğini bildiriyor. (Küçükaşcı 2009: 41)

Beyitte de sevgiliye “seyyid-i hûbân” güzellerin efendisi olarak seslenilmiş, Hz. Hüseyin'le ilgi kurulmuştur. Burada yine klasik şiirimizde güzeller sultanı Hz. Yusuf'u hatırlamamak mümkün değildir. Şair “Hüseyinî olalım” sözüyle de “Hz. Hüseyin gibi olalım, onun yolundan gidelim, gerekirse kana bulanıp ölelim” demek istiyor. Böylece aşkının şiddetini anlatıyor. Bu konuyla ilgili olarak İncinur Atik Gürbüz'ün bir makalesi bulunmaktadır. (Gürbüz 2012: 131, 132).

8

Gözlerüm Ca'fer oldı çün tutagı

Birisidür Hüseyin ü biri Hasan

K. Burhaneddin G 730/4; Tıpkıbasım s. 324.

Gözlerüm Ca'fer oldı, çün tutagı biri Hasan u birisi Hüseyin'dür.

Gözlerim Hz. Ca'fer gibi oldu, fakat onun dudağının biri Hasan diğeri Hüseyin'dir.

Şair, "Gözlerim Ca'fer oldu" sözüyle gözlerinin ağlamaktan kan çanağına döndüğünü anlatmak istiyor. Bununla ilgili olarak 4. beyitte bilgi verilmişti.

"çün tutagı birisidür Hüseyin ü biri Hasan" sözleriyle de vahdet sembolü olan ağızın dudaklarından birinin Hz. Hasan diğeri Hz. Hüseyin olduğu söyleniyor.

Fığlalı'nın İbnü'l-Esîr'den naklen verdiği bilgiye göre Muaviye'nin oğlu Yezîd'le evlendirilmek vaadiyle kandırılmış olan Hz. Hasan'ın karısı, Hasan'ı zehirleyerek öldürmüştür. (Fığlalı 1997: 283). Hz. Hüseyin de kanlı bir biçimde öldürülmüştü. (Güngör 1987: XIX). Şair, sevgilinin dudaklarının kırmızı renginden ötürü bu kanlı olaylara telmihte bulunmuş ve dudakların birini Hz. Hasan'a diğeri Hz. Hüseyin'e benzetmiştir.

Ağız, her ne kadar iki dudaktan oluşuyorsa da klasik şiirimizde vahdeti, birliği temsil eder. Beyitte Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin bir ağızın iki parçası olarak anılıyor, birliği temsil ettikleri belirtiliyor.

9

'İşka ki 'Alî'dür ne Yezîd oldu firâkun

La'lün çü Hüseyin oldu tapun çünkü Hasan'sın

K. Burhaneddin G 788/2; Tıpkıbasım s. 347.

'Alî (A): Üstün, yüce, ulu; hem de Hz. 'Alî'yi düşündürecek şekilde kullanılmıştır. Birincisinde aşkın büyüklüğü ikincisinde Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadı, Hz. Hasan ile Hüseyin'in babası, dördüncü halife Hz. Ali kastedilmiştir.

Yezîd (A): (H. 26-64) Hz. Muaviye'nin (R.A.) oğlu ve Emeviye Devletinin ikinci halifesi. Şam'da doğdu. Zamanında Kerbelâ hâdise-i elîmesi meydana geldi.

Hüseyin (A): Küçük güzel; (H: 6-61) Hazret-i Ali Radıyallahü Anhu'nun oğlu, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın sevgili torunudur. Peygamberimiz "Hüseyin benden, ben Hüseyin'denim. Allah Hüseyin'i seveni sever." buyurmuştur. Kerbelâda şehit oldu.

Tapu (T): Huzur, nezd, makam, kat; zat, zat-ı âli, hazret; görev, hizmet, ibadet, yüceltme, saygı; af dileme töreni.

Hasan (A): Güzel; hüsn sahibi; güzellik; güzel olmak; Hz. Ali'nin oğlu, Hz. Hüseyin'in ağabeyi.

'İşka ki tapun 'Alî'dür; firâkun ne Yezîd oldu; La'lün çü Hüseyin oldu çünkü Hasan'sın.

Senin kadın, huzurun yücedir; senin ayrılığının acısı Yezîd'in çektiirdiği ıstırap gibi oldu; senin dudağın Hz. Hüseyin gibi kan oldu; çünkü sen güzelsin, Hasan'sın.

Beyitte "Alî, Yezîd, Hüseyin ve Hasan" isimleri bir aradadır. Sözcüklerin hem gerçek hem de mecaz anlamlarında kullanıldığı görülüyor.

'Alî sözcüğü, aşkın ve sevgilinin bulunduğu yerin yüceliğini belirtmek için kullanılmış ayrıca dördüncü halife Hz. Ali'ye de işaret etmektedir.

Yezîd, daha önce de belirtildiği gibi Hz. Hasan'ın karısının kandırılmasına, Hasan'ın zehirlenmesine (Fığlalı 1997: 283) ayrıca Kerbelâ'da Hüseyin'in ailesiyle birlikte feci şekilde öldürölmesine sebep olmuştur. (Kılıç 2013: 513). Beyitte sevgilinin ayrılığının verdiği acı, Yezîd'in çektiirdiği acıya benzetilerek ıstırapın büyüklüğü anlatılıyor.

"La'lün çü Hüseyin oldı" sözlerinde, sevgilinin dudaklarının kırmızılığı Hz. Hüseyin'in kanının kırmızılığıyla anlatılıyor. Böylece sevgilinin önemli güzellik unsurlarından biri olan dudağının güzelliği en etkili bir biçimde veriliyor.

"çünkü Hasan'sın" sözleri de hem sevgilinin güzelliğini hem de Hz. Peygamber'in sevgili torunu, Hz. Hüseyin'in ağabeyi Hz. Hasan'ı çağırıştırıyor.

10

Hüseyinî la'lün için ben kana boyanayım hemi

Gözümün yaşı seyl olsun oduna yanayım hemi

K. Burhaneddin G 1125/1; Tıpkıbasım s. 490.

Hüseyinî la'lün için ben kana boyanayım, he mi? Gözümün yaşı seyl olsun, oduna yanayım he mi?

Hz. Hüseyin'e benzeyen dudağın için ben kana boyanmalıyım; gözümün yaşı sel gibi olmalı; ateşlere yanmalıyım öyle mi?

"Hüseyinî la'lün" sözleriyle yine sevgilinin dudağının kırmızılığının Hz. Hüseyin'in kanının kırmızılığını çağırştıracak şekilde kullanıldığını görüyoruz. "kana boyan-" deyiimi öldürölmek anlamına gelir. "Ben kana boyanayım he mi" sözleriyle şair, "senin tarafından öldürölmemi miyim?" diye sevgiliye soruyor. Burada asıl anlatılmak istenen, sevgilinin kırmızı dudakları o kadar güzeldir ki, âşğın ona ancak ölererek ulaşabileceğidir. Dudağın vahdeti temsil ettiğini düşüncek olursak burada tasavvufi bir anlam olduğunu da söyleyebiliriz.

"Gözümün yaşı seyl olsun oduna yanayım he mi?" dizesinde aşk ateşiyle yanan ve gözyaşı döken bir âşık portresi çizilmektedir. Âşğın ağlaması, gözyaşlarının bir sel oluşturması mübalağa sanatıdır. Aşkın verdiği ıstırap ayrıktandır, bu acı da ateşte yanmaya benzetiliyor.

11

Ben hasan yüzi severem tanuğum Veys-i Karan

Kıssa kıl kıssayı sun ayağı dil şâd idelüm

K. Burhaneddin G 1023/3; Tıpkıbasım s. 446.

Ben hasan yüzi severem, tanuğum Veys-i Karan; kıssayı kıssa kıl; ayağı sun; dil şâd idelüm.

Ben güzel yüzü severim; tanığım da Veysel Karanî'dir; sözü kısa tut; kadehi sun; gönlü neşelendirelim.

Hasan sözcüğü, her ne kadar “güzel” anlamına da gelse Hz. Hasan'ı çağrıştıracak şekilde de kullanılmıştır. Şair, ayrıca sevgisine Veysel Karanî'yi tanık tutmaktadır. Veysel Karanî, Hz. Peygamber'e olan sevgisiyle anılır. Hz. Peygamber'i görmek istemesine, bu arzusuna o kadar yaklaşmasına rağmen yaşlı annesini de ihmal etmemesi nedeniyle Hz. Peygamber'i görememiştir. Bu yönüyle Hz. Peygamber'in de sevgi ve saygısını kazanmıştır. Veysel Karanî, halk arasında velilik mertebesinde anılan bir zattır.. (Tosun 2013: 74).

Tarama sözlüğünde “Kısaltmak” anlamında “Kısa eylemek” fiili bulunuyor. (Dilçin: 1983: 138). Beyitteki “Kıssa kıl kıssayı” sözlerindeki “kıssa” sözcüğünün şeddeli okunmuş olduğunu düşünebiliriz. Nitekim “kısa” sözcüğünün bugün de “kıssa” şeklinde telaffuz edildiğini biliyoruz. Bu durumda “Kıssa kıl kıssayı” sözlerinin “hikâyeyi uzatma, sözü kısa tut” anlamında kullanıldığını düşünebiliriz.

“Ayağı sunmak” sözleri “içki kadehini vermek” anlamına gelir. İçki içilince insanın iradesi gevşediğinden, bir rahatlama, mutluluk hissi duyulabilir. “Dil şâd edelim” sözü de “gönlü, ruhu ferahlatalım, neşelendirelim” anlamındadır. Kısacası beyitte güzellerin bulunduğu bir içki ve eğlence meclisinin anlatılıyor.

12

Lutfi hasen hulkı hasen hüsnî hasen ol hasen

Elhamdu li'llâhi'llezî ezhebe annâ'l-hazen

K. Burhaneddin G 631/1; Tıpkıbasım s. 281.

Ol Hasen, lutfi hasen, hulkı hasen, hüsnî hasen; elhamdu li'llâhi'llezî ezhebe annâ'l-hazen.

O Hasan, lutfu güzel, huyu güzel, bütün varlığı güzel; Allah'a şükürler olsun;

Lutf, Arapça “İyi, güzel, hoş davranışta bulunmak”; hulk, “Huy, yaradılış, ahlâk”; hüsn, “Güzellik, iyilik, eksiksizlik” anlamlarındadır. Şair, ilk dizede sevgilinin bu niteliklerinin “hasen” yani “güzel” olduğunu belirtiyor.

İlk dizede “güzel” anlamına gelen “hasen” sözcüğü “Lutfi hasen hulkı hasen hüsnü hasen ol hasen” şeklinde dört kez kullanılıyor. Şair burada tekrar sanatı yaparak anlamı kuvvetlendiriyor. Sevgilinin iyi ve hoş özelliklerini vurguluyor. En sondaki “hasen” sözcüğü, “ol hasen” ibaresinde “o tamamıyla iyi ve güzeldir” anlamıyla birlikte Hz. Hasan anlamını da çağrıştırıyor. İkinci dize tamamen Arapçadır.

13

Âşık öldürmek degül midür kubh

İy sözi mevzûn ü iy vechi hasen

K. Burhaneddin G 650/8; Tıpkıbasım s. 289.

İy sözi mevzûn ü iy vechi hasen! Âşık öldürmek kubh degül midür?

Ey sözü hoş! Ey yüzü güzel! Seveni öldürmek kötü bir iş değil midir?

“İy vechi hasen” ibaresinde “hasen” sözcüğü “güzel” anlamındadır. Dolayısıyla bu ibarede sevgilinin yüz güzelliği belirtiliyor. “İy sözi mevzûn” ibaresinde ise sevgilinin “ölçülü ve güzel söz” kullandığı ifade ediliyor. Akabinde soru sorularak “seveni öldürmenin çirkin, kötü bir iş olduğu” vurgulanıyor.

Kısacası bu beyitte sevgilinin yüzünün ve sözünün güzelliği övülmekte, sonra tezat sanatı yapılarak böyle güzel bir kimseye insan öldürmek gibi çirkin, kötü bir davranışın yakışmadığı söylenmektedir. Buradaki “öldürme” mecazidir. Aslında şair, sevgilinin öldürücü bir güzelliğe sahip olduğunu bildirerek onu yine övmektedir.

Ayrıca şairin “güzel” anlamında “hasen” sözcüğünü seçmesi Hz. Hasan’ı çağrıştırmaktadır.

### **Sonuç**

Klasik edebiyatımızda daha çok Hz. Yusuf’a benzetilen sevgilinin zaman zaman da Şii-Caferi kültürüne sahip şairlerce Hz. Hüseyin’e benzetildiği görülür. Kadı Burhaneddin Divanı’nda yaptığımız incelemede Hz. Hasan ve Hüseyin’in adlarının 12 beyitte 9 kez geçtiği tespit edilmiştir. Hz. Hüseyin’in adının geçmediği, fakat Kerbelâ olayının anlatıldığı bir beyit de incelemeye dahil edilmiştir.

Sevgilinin dudağının kırmızılığı, Hz. Hüseyin’in adının geçtiği 6 yerde “Hüseynî la’l, la’l-i lebün oldı Hüseynî, Şol hüseynî leblerün, çün tutagı birisidür Hüseyn, La’lün çü Hüseyn oldı, Hüseynî la’lün içün” sözleriyle anlatılmıştır. Sevgilinin dudağıyla Kerbelâ’da kanlı bir biçimde oklanıp, başı kesilerek öldürülen Hz. Hüseyin’in kanı arasında bir ilişki kurulmuştur.

Diğer 3 beyitten birinde Hz. Hüseyin'in yiğitliği, ikisinde “seyyid-i hûbân” yani güzeller sultanı denilerek güzelliği anlatılmıştır.

“Hasan” sözcüğünün geçtiği 5 yerde “Vech-i Hasen, yüzi hasen, hasan yüzi severem, hüsni hasen, vechi hasen” ibarelerinde görüldüğü gibi daha çok yüz güzelliği işlenmiş; diğer dördünde güzel ve etkileyici olması bakımından Hz. Hasan'ın gözü, dudakları, huyu anlatılmıştır.

### **Kaynakça**

Akün, Ömer Faruk (1994), “Divan Edebiyatı” mad., TDV İsl. Ans. C. IX, Ankara.

Arslan, Mehmet-Mehtap Erdoğan (2009), Kerbelâ Mersiyeleri, Grafiker Yayınları, Ankara.

Atilla, Özkırmı, (1987) “Divan Edebiyatı” mad. Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C. II, Cem Yayınevi, İstanbul.

Aydoğan, Bedri (2010), “Namık Kemal'de Gerçeğe Uygunluk, Anlam, Süs İlişkisi”, Doğumunun 170. Yılında Namık Kemal Sempozyumu, C. I, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.

Çağrı, Mustafa (2011), “Taziye” mad., TDV İsl. Ans. C. XL, Ankara.

Çavuşoğlu, Mehmet, (1971) Necâî Bey Dîvânı'nın Tahlili, M.E.B. Devlet Kitapları, İstanbul.

Dilçin, Cem (1983), Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ergin, Muharrem (1980), Kadı Burhaneddin Divanı, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul.

Fayda, Mustafa (2007), “Ömer” mad., TDV İsl. Ans. C. XXXIV, Ankara.

Fırlı, Ethem Ruhi (1997), “Hasan” mad., TDV İsl. Ans. C. XVI, Ankara.

Güngör, Şeyma (1987), Fuzulî-Hadikatü's-sü'edâ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Gülbüz, İ. A. (2012). “Kerbelâ Şehidinden Sevgili İmgesine: Hz. Hüseyin”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, (64), Ankara.

İsen, Mustafa (2004), “Mersiye, Türk Edebiyatında” mad., TDV İsl. Ans. C. XXIX, Ankara.

Kadı Burhaneddin Divanı (1944), TDK Yayınları, Ankara.

Kılıç, Ünal (2013), “Yezid I” mad., TDV İsl. Ans. C. XLIII, Ankara.

Küçükbaş, Mustafa Sabri (2009), “Seyyid” mad., TDV İsl. Ans. C. XXXVII, Ankara.

Namık Kemal (1300), Mukaddime-i Celâl, Matba'a-i Ebu'z-ziyâ, İstanbul..

Mukaddime-i Celâl,

<http://acikerisim.tbmm.gov.tr:8080/xmlui/handle/11543/1322> Erişim Tarihi: 02.09.2015/Erişim Saati: 16:01.

Önkal, Ahmet (1992), “Ca’fer b. Ebu Tâlib” mad., TDV İsl. Ans. C. VII, Ankara.

Öz, Mustafa, (1993), “Cafer es-Sâdık” mad., TDV İsl. Ans. C. VII, Ankara.

Şahinoğlu, M. Nazif (1977), Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “Ca’fer-i Tayyâr” mad., Dergâh Yayınları, C. II, İstanbul.

TDEA (1985), Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “Maktel” mad., Dergâh Yayınları, C. VI, İstanbul.

TDEA (1985), Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, “Tâziye” mad. C. VIII, İstanbul.

Tosun, Necdet (2013), “Veysel Karanî” mad., TDV İsl. Ans. C. XLIII, Ankara.

Yıldız, Hakkı Dursun, (1993) “Ca’fer b. Yahyâ El-Bermekî” mad., TDV İsl. Ans. C. VII, İstanbul.